

Kaukasian ja Keski-Aasian todennäköinen kehitysarvio vuoteen 2030 saakka

Tarkastelujakson loppupuolella (2025–2030) Neuvostoliiton ajan perintö vaikuttaa enää erittäin vähän kummankin alueen kehitykseen ja ne ovat siirtyneet Venäjän eksklusiivisesta etupiiristä kahden poliittis-sotilaallisen blokin väliseksi puskurivyöhykkeeksi, joiden etupiirin raja on Kaspianmeri. Kiina johtaa Venäjän tuella alueelliseksi sotilasliitoksi kehittyneitä Shanghain yhteistyöjärjestöä (SCO), johon kuuluvat näiden lisäksi kaikki Keski-Aasian valtiot sekä Mongolia ja mahdollisesti Vietnam.²³ Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestön (CSTO) merkitys Keski-Aasiassa hiipuu pienellä viiveellä IVY:n alasajon jälkeen. Kahden alueellisen suurvallan - Kiinan ja Venäjän - voimatasapainoon nojaava SCO on Keski-Aasian valtioille houkuttelevampi sotilasliitto kuin Venäjän dominoima CSTO tai sen mahdollinen kiinalainen vastine. Etenkin Keski-Aasian talousveturi Kazakstan katsoo vaa'ankieliaseman SCO:ssa palvelevan paremmin sen kansallisia intressejä ja "multivektoraalista" ulkopoliittikkaa kuin alistaisen aseman CSTO:ssa. Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestö ei kuitenkaan välittömästi katoa Euraasian turvallisuusarkkitehtuurista, vaan se jää Armenian ja Venäjän sekä mahdollisesti Valko-Venäjän ja jonkin yksittäisen Keski-Aasian maan (Uzbekistan) tynkäblokiksi. Tarkastelujakson lopulla Kiinan taloudellinen etumatka Venäjään kasvaa niin suureksi, että Venäjä on pakotettu arvioimaan uudelleen Shanghain yhteistyöjärjestön roolia Keski-Aasian alueellisen turvallisuuden ensisijaisena takaajana ja etsimään vastavoimaa Kiinan kasvavalle vaikutusvallalle.

Georgian väkilukuun suhteutettuna suuri kontribuutio Irakin ja Afganistanin operaatioihin nopeuttaa sen Nato-jäsenyyshakemuksen käsittelyä. Yhdysvaltain painostuksen ansiosta Georgiasta tulee Naton jäsen jo vuonna 2009.²⁴ Azerbaidzhan hyväksytään jäseneksi muutamia vuosia Georgian jälkeen, kun Nato ottaa itselleen

23 Kashmirin ratkaisematon konflikti sekä Venäjän sotilasyhteistyö Intian ja Kiinan sotilasyhteistyö Pakistanin kanssa vaikeuttaa näiden SCO:n tarkkailijajäsenien pääsyä järjestön varsinaisiksi jäseniksi. Israelin hävittämistä vaativa Iranin politiikka taas soveltuu huonosti SCO:n anti-extrimismi periaatteiden kanssa, joka tarkastelujakson alkupuolella on este Iranin jäsenyydelle. Henry Plater-Zyberk, *Who's Afraid of the SCO? Conflict Studies Research Centre, Watchfield, 2007, s. 6-7.*

24 "Saakashvili: 2 000 Troops in Iraq, at least 100 in Afghanistan", *Civil Georgia*, 9.3.2007, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=14750>.

energiapuolustusliiton roolia.²⁵ Koska Pohjanmeren öljyn- ja kaasuntuottajavaltioiden tuotantokapasiteetti on pitkällä aikavälillä laskusuunnassa, uusia tehtäviä otanut Nato tarvitsee Kaspianmeren energiavaroja Euroopan energiaturvallisuuden takaamiseksi.²⁶ Georgian ja Azerbaidzhanin Nato-jäsenyys merkitsisi muutosta liittouman periaatteeseen, jossa sotilasliiton jäseneksi hyväksytään vain valtioita, joilla ei ole avoimia ratkaisemattomia konflikteja. Armenian liittoutumisvaihtoehdoksi jää turvatakuut sisältävä kahdenvälinen puolustussopimus Venäjän kanssa. Venäjän vetäytyttyä tukikohdista

Georgiassa Yhdysvallat sijoittaa Georgiaan omia sotilastukikohtia sekä ohjuspuolustusjärjestelmän osia, joka korostaa Venäjän Armeniassa sijaitsevien sotilastukikohtien painoarvoa. Azerbaidzhanissa Yhdysvallat saa käyttöönsä laivastotukikohdan ja sitä kautta sotilaallisen roolin Kaspianmerellä. Etelä-Kaukasialinkittyy Iranin ja Yhdysvaltojen väliseen turvallisuusdynamiikkaan.

Tämän kehityskulun toteutuminen riippuu Yhdysvaltain kyvystä, resursseista ja intresseistä ylläpitää globaalia sotilastukikohtien verkostoa, jossa joukkoja riittäisi Yhdysvaltojen muiden sotilaallisten sitoumusten lisäksi myös Etelä-Kaukasiaan (ja epätodennäköisemmin Keski-Aasiaan). Yhtäläillä Venäjän, Valko-Venäjän ja Ukrainan, mutta myös Turkin länsisuhteiden kehittyminen tarkasteluajanjaksolla vaikuttaa ratkaisevasti Yhdysvaltojen mahdollisuuksiin siirtää sotilaspoliittista painopistettä Itä-Euroopasta mm. Etelä-Kaukasiaan. Tämän paperin lähtökohdaksi on otettu jo käynnissä oleva prosessi, jossa Yhdysvallat on siirtämässä sotilastukikohtia Länsi-Euroopasta Itä-Euroopan maihin. Saman prosessin kolmannessa vaiheessa n. 2020–2030 Yhdysvallat siirtäisi sotilaallista painopistettä Itä-Euroopasta edelleen Etelä-Kaukasiaan, lähemmäs Kaspianmeren alueen ja Lähi-idän öljy- ja kaasuvaroja sekä potentiaalisia tulevia konfliktialueita, kuten Irania (ja Kiinaa?). Afganistania lukuun ottamatta, Yhdysvaltojen tulee olemaan erittäin vaikea saada/säilyttää merkittävää sotilaallista jalansijaa Keski-Aasiassa. Venäjä ei toista 11.9 jälkeistä ”strategista virhettä”, jossa Yhdysvallat ”sai liian halvalla” tukikohtia käyttöönsä Keski-Aasiasta, eikä Kiina halua päästää Yhdysvaltoja haastamaan Shanghaiin yhteistyöjärjestön keskeistä turvallisuuspoliittista roolia alueella. Myös tulevien vallansiirtojen jälkeen Keski-Aasian autoritääriset johtajat näkevät demokratian leviämistä ajavan Yhdysvallat keskeisenä ”regiimiturvallisuusuhkana”, eikä autoritaarisuuden ainoana uskottavana vaihtoehtona olevien islamistien valtaannousu Keski-Aasiassa muuttaisi tilannetta Yhdysvaltojen kannalta helpommaksi. Siten länsimaat joutuvat vaimentamaan vaatimuksia demokratiasta ja ihmisoikeuksista, jos ne pyrkivät saamaan vaikutusvaltaa Keski-Aasiassa ja turvaamaan energiansaannin alueelta.

25 Energia-Natosta ks. esim. Judy Dempsay, ”EU urges an energy pact with Russians – But Poland objects and offers plan that excludes Moscow”, International Herald Tribune, 9.3.2006, s. 1, 10.

26 Country Analysis Briefs - North Sea, Energy Information Administration, January 2007, http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/North_Sea/pdf.pdf

Kaukasian ja Keski-Aasian rooli turkkilaisen, persialaisen, eurooppalais-länsimaisen, slaavilaisen ja kiinalaisen kulttuurin leikkauspisteenä korostuu neuvostopöytäkirjojen heikentymisen myötä, kun venäläisen kulttuurin ja venäjän kielen merkitys yhteisenä nimittäjänä alueen valtioille hiipuu. Samalla Keski-Aasian ja Kaukasian valtioista tulee etnisesti homogeenisempia, kun venäläisväestö on pääosin muuttanut takaisin Venäjälle ja vähemmistökansallisuudet omiin "titulaarivaltioihin". Toisaalta työperäinen muuttoliike Kaukasiasta ja Keski-Aasiasta Moskovaan ja muihin Venäjän suuriin kasvukeskuksiin ylläpitää paitsi venäjän kielen merkitystä, myös talouden ja kulttuurin linkkejä näiden alueiden ja Venäjän välillä.

Väkiluvun kasvu on ripeää islamilaisilla alueilla (Azerbaidzhan ja Keski-Aasia, jonka väkiluku kasvaa 54 miljoonasta 89 miljoonaan vuosina 1994–2025), kun taas Georgiassa, Armeniassa ja myös Kazakstanissa väkiluku vähenee ja väestö ikääntyy jyrkästi. Esimerkiksi Armenian väestön ennustetaan vähentyvän 15% vuoteen 2025 mennessä (2.6 miljoonaan)²⁷. Kiinan väestönkasvusta saattaa seurata jonkin verran muuttopaineita Keski-Aasian harvaanasutuille alueille. Islamilaisen kulttuurin rooli kasvaa molemmilla alueilla ja tätä trendiä vahvistaa vastaavanlainen väestökehitys Pohjois-Kaukasiassa.

Keski-Aasian ja Etelä-Kaukasian strateginen merkitys ei-venäläisinä ja Opecin kuulumattomina öljyn ja kaasuntuottajina korostuu tarkasteluajanjakson loppupuolella, kun fossiilisten polttoaineiden globaalikysyntä kasvaa 83% vuoteen 2030 mennessä²⁸. Tulevaisuudessa ns. vetytalous saattaa korvata ainakin osittain nykyisen riippuvuuden fossiilisista polttoaineista, mikä heijastuisi kansainvälisen kiinnostuksen vähentymisenä molempia alueita kohtaan. Koska Vetytalouteen siirtyminen edellyttää massiivisia taloudellisia panostuksia ja täysin uudenlaista tekniikkaa ja jakeluinfrastruktuuria, voidaan vetytalouden vaikutuksia odottaa aikaisintaan tarkasteluajanjakson lopulla.²⁹

Alueen suhteellinen merkitys kasvaa myös siksi, että vuodesta 2002 vuoteen 2030 entisen Neuvostoliiton siirtymätaloudet (pääasiassa Keski-Aasiassa ja Kaukasiassa) pystyvät nostamaan päivittäisen öljyntuotantonsa kahdesta miljoonasta viiteen miljoonaan barreliin, kun Venäjällä tuotannon ennustetaan kasvavan kahdeksasta yhteentoista miljoonaan barreliin samana ajankohtana.³⁰ Kaukasian energiariippuvuus Venäjästä pienenee vesivoiman rakentamisen seurauksena (Georgia), Kaspienmeren tuotannon lisäyksenä (Azerbaidzhan, Georgia) ja lisääntyvän Iranin

27 Haroutiun Khachatrian, "Unfavorable Demographic Trends Cloud Armenia's Economic Prospects -- Study", Eurasianet.org, 7.3.2005, <http://www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav030705.shtml>.

28 World Energy Outlook 2006, International Energy Agency, Paris, 2006, s. 65-66.

29 Vedyn mahdollisuudet tulevaisuuden energiatuotannossa - Tulevaisuuden vetytalous, Helsinki University of Technology - Laboratory of Advanced Energy Systems, 13.6.2002, <http://www.tkk.fi/Units/AES/projects/renew/fuelcell/vetytulevaisuus/vetytulevaisuus.html>

30 Eero Tamminen, Maailman energiankysynnän sekä öljyn ja kaasun tuotannon ja kaupan kehitysnäkymiä vuoteen 2030 IEA:n skenaarioiden mukaisesti, Ulkoasiainministeriö, Helsinki, 2006, s. 18-20.

kaasun ja öljyn tuonnin seurauksena (Armenia). Keski-Aasian energiantuottajien (Kazakstan, Uzbekistan ja Turkmenistan) riippuvuus Venäjän öljy- ja kaasuputki-verkosta vähentyy (mutta ei kokonaan häviä), kun uusia Venäjältä riippumattomia öljy- ja kaasuputkia rakennetaan Keski-Aasiasta Kiinaan.

Etelä-Kaukasian valtiot, jotka pääsevät mukaan "läntisiin" energiahankkeisiin saavat osakseen muita suurempia ulkopuolisia investointeja ja kehittämishankkeita. Taloudellisen kehityksen epätasaisuus johtaa voimakkaisiin alueellisiin kehityseroihin ja ne alueen valtioista, jotka jäävät strategisten energiahankkeiden ulkopuolelle (Armenia) eivät pääse täysimääräisesti osallisiksi globalisaation hyödyistä (taloudellinen integraatio), mutta joutuvat kuitenkin kärsimään globalisaation haitoista (terrorismi). Kaukasiassa Armenian ja Azerbaidzhanin väkilukujen ja ikärakenteen kehitys tarkasteluajanjaksolla muuttaa alueellista voimatasapainoa suhteellisesti ja absoluuttisesti Azerbaidzhanin eduksi. Vuonna 2030 Armenian väestön mediaanikä on 42.2 vuotta, kun se Azerbaidzhanissa on 38.7 vuotta.³¹

Azerbaidzhanin oma öljyn- ja kaasuntuotannon huippu ajoittuu vuosille 2010–2015 ja jos uusia esiintymiä ei löydetä, tuotanto Azerbaidzhanissa loppuu vuoteen 2030 mennessä. Mittavien öljy- ja kaasutulon ansiosta Azerbaidzhanin talous kasvaa suhteellisesti ja absoluuttisesti huomattavasti Armenian taloutta nopeammin aina vuoteen 2020 saakka.³² Azerbaidzhan kykenee kaksinkertaistamaan puolustusbudjettinsa vuosittain vuoteen 2015 saakka, eikä Armenia pysty vastaamaan asevarustelukilpailuun. Myös laadullinen ero maiden asevoimien välillä kasvaa, kun Azerbaidzhan pystyy ostamaan nykyaikaista länsimaista aseistusta, kun taas Armenia joutuu tyytymään vanhempaa venäläiseen tai sen liittolaisten kalustoon. Toisaalta Armeniassa luotetaan ohjusaseiden luomaan alueelliseen kauhuntasapainoon, jossa Azerbaidzhanin määrälliseen ja laadulliseen ylivoimaan suhtaudutaan vähättelevästi. Vaikka Azerbaidzhan pystyisi tuhomaan Jerevanin kymmenen kertaa, kykenee Armenia tuhoamaan vastaiskussa Bakun kerran ja Armenian näkökulmasta katsotaan tämä pelote riittäväksi. Lisäksi Venäjän suuret energiatulot mahdollistavat tarvittaessa sotilasavun kasvattamisen sen keskeiselle liittolaiselle Armenialle.

Jos Vuoristo-Karabahin konfliktia ei ole ratkaistu n. 2015 mennessä, riski sodan uusiutumisesta Azerbaidzhanin ja Armenian välillä on suurin aikavälillä 2015–2020 tai välittömästi sen jälkeen. Tämä johtuu siitä, että Azerbaidzhanin suhteellinen taloudellinen etumatka Armeniaan on silloin suurimmillaan ja suhteellisesti nuorempi väestö suosii Azerbaidzhania. Lisäksi 2000-luvun puolivälissä alkaneen Azerbaidzhanin asevarustelun laadulliset vaikutukset maiden välisiin voimasuhteisiin alkavat näkyä vuoden 2015 jälkeen (mm. koulutus korkeanteknologian asejärjestelmien käyttöön). Sotilaallinen jännitys Vuoristo-Karabahissa kiristyy Azerbaidzhanin

31 Marija Mamolo and Sergei Scherbov, "Population Projections for non EU / non EFTA Countries in Europe", European Demographic Research Papers, 2, 2006, s. 9.

32 Azerbaidzhanin öljytuloista ks. esim. BP in Azerbaijan Sustainability Report 2005, BP Azerbaijan Strategic Performance Unit (BP Azerbaijan SPU), Baku, 2006, s. 39-40.

uhkaavan sotaretoriikan seurauksena, mutta Azerbaidzhan epäröi laajamittaisen hyökkäyssodan aloittamista, koska se vaarantaisi Azerbaidzhanin talouden perustan, eli elintärkeät öljyn ja kaasun toimitukset länteen. Lisäksi Azerbaidzhanin Nato-liittolaiset määrittelevät hyökkäyssodan kollektiivisen puolustusveloitteen ulkopuolelle, kun taas Venäjä sitoutuu puolustamaan Armeniaa keskinäisen puolustussopimuksen mukaisesti.

Georgian separatististen alueiden (Etelä-Ossetia ja Abhasia) de facto integraatio Venäjän Federaatioon syvenee nopeasti Georgian Nato-jäsenyyden jälkeen Venäjä tunnustaa ainoana valtiona maailmassa Etelä-Ossetian ja Abhasian itsenäisyyden Saakashvilin toisen presidenttikauden lopulla vuonna 2012 vastauksena nopeasti voimistuneeseen kansallismielisyyteen Georgiassa ja Kosovon ennakkotapaukseen vedoten. Venäjän tunnustus kiristää sotilaallisen jännityksen Georgian ja Venäjän välillä äärimmilleen, mutta ei johda valtioiden väliseen avoimeen aseelliseen yhteenottoon. Sotilasliitto Nato joutuu erittäin hankalaan tilanteeseen, kun tuore jäsenmaa Georgia vetoaa muiden jäsenmaiden solidaarisuuteen ja samaan aikaan Venäjä uhkaa katkaista kaasutoimitukset Eurooppaan juuri valmistuneen Itämeren kaasuputken kautta, jos Nato sekaantuu Georgian tilanteeseen.

Venäjä nojaa taloudellisiin painostuskeinoihin vaikutusvaltansa säilyttämiseksi Etelä-Kaukasiassa, mm. lisäämällä omistusta energian kaltaisilla strategisesti keskeisillä talouden sektoreilla. Etelä-Kaukasian valtioiden energiariippuvuuden vähentyminen pienentää Venäjän mahdollisuuksia käyttää taloudellisia painostusinstrumentteja tarkastelujakson loppupuolella. Toisaalta voimakkaan talouskasvun ansiosta Kazakstan (ja myöhemmin myös Azerbaidzhan) voivat toimia Venäjästä riippumattomina alueellisina taloudellisina voimakeskuksina, joiden öljy- ja kaasu-tuloja voidaan kanavoida investoinneiksi ja lainoiksi alueen köyhemmille valtioille, erityisesti Georgialle.³³ Tämä aiheuttaa lisääntyvää kitkaa Venäjän ja Kazakstanin välisissä suhteissa, joita rasittaa tulevaisuudessa entistä selkeämpi kilpailuasetelma öljy- ja kaasusektorilla. Kipupisteinä ovat erityisesti Kazakstanin bilateraalit öljy- ja kaasuputkihankkeet Kiinan kanssa sekä Kazakstanin osallistuminen öljynvientiin Baku-Tbilisi-Ceyhan –öljyputken kautta 2010-11 alkaen.³⁴ Kazakstanin suurista energiatuloista ja sotilasbudjetin kasvattamisesta huolimatta se pysyy ainakin tarkastelujakson keskivaiheille saakka sotilaallisesti riippuvaisena Venäjästä, etenkin ilmapuolustuksen osalta.³⁵

33 Joanna Lillis, "Energy Profits Provide Kazakhstan with Foreign-Policy Heft", Eurasianet.org, 18.4.2007, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041807a.shtml>.

34 Alustavat sopimukset ns. Kazakh Caspian Transport System (KCTS) rakentamiseksi ovat olemassa. Järjestelmässä Kazakstanin öljyä kuljetettaisiin öljytankkereilla Azerbaidzhaniin, josta se pumpattaisiin edelleen BTC-öljyputkeen. Ks. Stephen Blank, "Kazakhstan Steps Out to the World", Central Asia – Caucasus Analyst, 21.3.2007, <http://www.cacianalyst.org/newsite/?q=node/4475>.

35 Marat Yermukanov, "Kazakhstan seeks Russian assistance to modernize its army", Central Asia – Caucasus Analyst, 7.3.2007, http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4737.

Edessä oleva vallansiirto autoritaarisilta ja (ikäntyviltä johtajilta) aiheuttaa vaikeasti ennustettavan poliittisen riskin vallanperimyskampailusta Keski-Aasian klaanipohjaisissa yhteiskunnissa, mukaan lukien Azerbaidzhan.³⁶ Pitkittyessään valtakampailut horjuttavat alueellista vakautta levottomuuksien levitessä helposti yli valtiorajojen, etenkin Uzbekistanin, Tadžikistanin ja Kirgisian alueella mutkittelevassa tiheästi asutussa ja uskonnollisesti konservatiivisessa Ferganan laaksossa. Terrorismin vastaisen taistelun verukkeella tukahdutetut uudistusvaatimukset kanavoituvat kannatuksiksi poliittisen islamin liikkeille ja islamilaiset ääriliikkeet käyttävät valtatyhjiöitä hyväkseen ja pyrkivät kaappaamaan vallan. Keski-Aasiassa islamisteille saattaa avautua mahdollisuus "demokraattiseen" valtaanpääsyyn, jos ne kykenevät kanavoimaan autoritäärisen hallinnon vastaisen tyytymättömyyden omaan agendaansa ja naamioimaan valtapyrkimykset Georgian ja Ukrainan tyyppiseksi opposition "värivallankumoukseksi", jota länsi olisi valmis poliittisesti tukemaan (ns. Andijanin malli). Koska islamistit ovat Keski-Aasiassa ainoa uskottava oppositiovoima, päätyisivät lännestä organisoidut ja rahoitetut mahdolliset "demokraattisen" opposition vallankumoukset ennen pitkää islamistien valtaan pääsyyn.³⁷ Keski-Aasian valtiot yhdessä Venäjän ja Kiinan kanssa tai näiden suostumuksella sekaantuvat Shanghaiin yhteistyöjärjestön kollektiivisen terrorisminvastaisen sopimuksen nojalla toistensa sisäisiin vallanperimyskonflikteihin tai palauttavat voimatoimin valtaan legitimitettiin menettäneitä hallitsijoita, joka puolestaan lisää islamistien kannatusta. Siten islamistien valtaanpääsy jossain Keski-Aasian valtiossa saattaisi horjuttaa arvaamattomasti koko alueen vakautta.

Kilpailu Keski-Aasian niukoista vesivaroista kiristyy, kun ilmaston lämpeneminen pahentaa Keski-Aasian kuivuuskausia ja sulattaa vuoristojäätiköitä. Esimerkiksi Kirgisian jäätiköiden arvioidaan pienentyvän 25-40% vuoteen 2025 mennessä. Keski-Aasian makeanvedenvaroja rasittavat ennestään vakava ympäristön saastumisen (Araljärvi) ja (puuvillan)viljelyn kastelujärjestelmät. Keski-Aasiassa mittavat vesivarat ovat eri valtioilla (Kirgisia ja Tadžikistan) kuin mittavat öljy- ja kaasuvarat (Uzbekistan, Kazakstan ja Turkmenistan).³⁸

Afganistanin jatkuva epävakaus luo otolliset olosuhteet Keski-Aasian läpi kulkevan huumekaupan kasvulle, joka lisää paitsi suonensisäisten huumeiden käyttäjien määrää Keski-Aasiassa, myös kasvattaa AIDS tapauksien määrää 6000 tapauksesta

36 Ks. esim. S. Frederick Starr, *Clans, Authoritarian Rulers and Parliaments in Central Asia*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Uppsala, 2006.

37 Zeano Baran, S. Frederick Starr and Svante E. Cornell, *Islamic Radicalism in Central Asia and the Caucasus: Implications for the EU*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Uppsala, 2006, s. 7-8.

38 Ks. esim. T. Bayarsaihan and D. McKinney, *Past Experience and Future Challenges: Cooperation in Shared Water Resources in Central Asia*, ADB, 2002; F. Stolberg, F & et. all, *Caspian Sea*, University of Kalmar/UNEP, Kalmar, 2006.

vuosituhannen vaihteessa lähes miljoonaan tapaukseen vuoteen 2030 mennessä.³⁹ HIV epidemia hidastaa Keski-Aasian maiden BKT:n kasvua 3-5% vuoteen 2015 mennessä.⁴⁰ Huumekauppa kytkee järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin, korruption ja islamilaisen radikalismiin kiinteästi yhteen.

Ennakoitua parempi kehitys

Armeniassa maastamuuton kääntyminen emigranttien mittavaksi paluumuutoksi tasoittaa Azerbaidzhanin ja Armenian väestötrendien suurimpia eroja. Turkin EU-jäsenyys Hankkeen eteneminen on Kaukasian alueen vakauden kannalta myönteistä, koska osana jäsenyysprosessia Turkki lopettaa Armenian taloussaarron ja tunnustaa armenialaisten kansanmurhan, joka avaa Armenialle suorat taloudelliset yhteydet Turkin kautta Eurooppaan ja mahdollistaa Armenian ulko- ja turvallisuuspoliittisen suuntautumisen Venäjän sijasta länteen. Armenian ja Turkin rajan avautuminen pudottaa pohjan pois Azerbaidzhanin pakotepolitiikalta, joka vauhdittaa kompromissiratkaisua Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Tämä puolestaan avaa uusia mahdollisuuksia kuljettaa Kaspianmeren energiavaroja länteen myös Armenian kautta, jolla on huomattavia alueellista integraatiota ja vakautta lisääviä kerrannaisvaikutuksia.

Keski-Aasian öljyn- ja kaasuntuottajien riippuvuus Venäjän putkiverkosta loppuu, kun Venäjästä riippumattomia uusia putkireittejä pystytään avaamaan alueelta Kiinan lisäksi myös Kaspianmeren ali Etelä-Kaukasian ja Turkin kautta Eurooppaan. Afganistanin tilanteen "pysyvä" vakautuminen mahdollistaa öljy- ja kaasuputkireitit Keski-Aasiasta Afganistanin ja Pakistanin kautta Intiaan. Iranin ja lännen välinen liennytyks taas avaa putkireitit Keski-Aasiasta Iranin kautta länteen ja Persianlahdelle.

EU:n ja Venäjän tuella Abhasian ja Etelä-Ossetian konflikteihin saavutetaan neuvotteluratkaisut. Alueet pysyvät osana Georgiaa, mutta saavat erittäin laajan autonomian. Georgiaa, Abhasiaa ja Etelä-Ossetiaa yhdistää näkemys yhteisestä eurooppalaisesta tulevaisuudesta, jossa separatistialueet yhdessä Georgian kanssa pääsevät osallisiksi alueen uusista energiainfrastruktuurihankkeista.

Bosporinsalmen muodostama pullonkaula Mustanmeren öljynkuljetuksille lisää Lukoilin lisäksi muiden venäläisten yhtiöiden kiinnostusta Etelä-Kaukasian energiakorridoriin. Satojentuhansien Etelä-Ossetian, Abhasian ja Vuoristo-Karabahin konfliktien pakolaisten paluumuutto luo edellytyksiä alueen pysyvämmälle vakaudelle. Armenia, Azerbaidzhan ja Georgia hyväksytään kaikki yhdessä sotilasliitto Naton jäseniksi. Turkin EU-jäsenyyden eteneminen saa Kaukasian

39 The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, Proposal by the CCM of the Republic of Kazakhstan to the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, Geneva, 2002, s. 17.

40 Joana Godinho et al., Reversing the Tide: Priorities for HIV/AIDS Prevention in Central Asia, The World Bank, Washington DC, 2005, s. 21.

kolmikon EU-jäsenyyden näyttämään mahdolliselta vaihtoehdolta tarkastelujakson lopulla. Keski-Aasiassa Afganistan saadaan vakautettua, joka vähentää sekä huumevirtaa Keski-Aasian kautta Länsi-Eurooppaan että korruptiota alueen valtioissa.

Ennakoitua huonompi kehitys

Sisäpoliittinen paine Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemiseksi kasvaa Azerbaidzhanissa ylivoimaiseksi vuoden 2020 jälkeen ja maa turvautuu sotilaalliseen voimaan konfliktin ratkaisuyrityksessä. Öljytulojen menettämiseen perustuvien pidäkkeiden painoarvo konfliktin uusiutumiseksi vähenee, kun Azerbaidzhanin öljyn ja kaasuntuotanto kääntyy suhteellisen jyrkkään laskuun vuoden 2020 jälkeen. Azerbaidzhanissa katsotaan suhteellisen edun vähitellen pienentyvän, jos ratkaisua ei yritetä pian. Viimeisenä valttikorttina Azerbaidzhan käyttää energiatuloja ydinaseen kehittämiseen, paitsi Armenian painostamiseksi myönnytyksiin Vuoristo-Karabahin konfliktissa, myös tasapainottamaan Iranin muodostamaa ydinaseuhkaa. Georgiaa ja Azerbaidzhania ei hyväksytä Naton jäseniksi, koska "jäätäneitä" konflikteja ei ole ratkaistu. Venäjän tunnustettua Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisyyden, nämä alueet liittyvät/liitetään Venäjän Federaatioon. Georgia pyrkii estämään alueliitoksen voimatoimilla ja konflikti uhkaa nopeasti eskaloitua Georgian ja Venäjän väliseksi suoraksi aseelliseksi yhteenotoksi. Yhdysvallat pysyttelee konfliktin ulkopuolella ja ilman Yhdysvaltojen sotilaallista tukea Georgian yritys vallata separatistiset alueet takaisin epäonnistuu.

Kaukasian ja Keski-Aasian energiantuottajat eivät pysty kasvattamaan tuotantoaan markkinoiden odotusten mukaisesti. Venäjä pystyy pitämään Keski-Aasian energiantuottajat riippuvaisina omasta öljy- ja kaasuputkiverkosta. Kazakstania ja Azerbaidzhania lukuun ottamatta venäläiset energiamonopolit hankkivat enemmistöosuudet Keski-Aasian ja Etelä-Kaukasian kansallisista energianyrityksistä sekä öljy- ja kaasunjakeluverkoista ja pääsevät siten päättämään vaihtoehtoisista putkihankkeista. Yhdysvallat vetäytyy Afganistanista ja Keski-Aasian huumekauppa räjähtää käsiin. Kontrolloimaton HIV epidemia hidastaa Keski-Aasian maiden BKT:n kasvua 10-15% vuoteen 2015 mennessä⁴¹.

41 Joana Godinho et. all, Reversing the Tide: Priorities for HIV/AIDS Prevention in Central Asia, s. 21.

Vaikutukset Suomeen

Kaukasian ja Keski-Aasian tulevaisuuden kehityskulkujen vaikutukset Suomeen tulevat todennäköisesti Venäjän kautta, koska kuten Suomi, Keski-Aasian ja Etelä-Kaukasian valtiot ovat joko Venäjän rajanaapureita tai sijaitsevat aivan sen välittömässä läheisyydessä. Venäjä on aikaisemmin sisällyttänyt nämä molemmat alueet omaan etupiiriinsä kuuluviksi, joten vaikutukset Suomeen riippuvat näiden alueiden valtioiden ja Venäjän välisten suhteiden yleisestä kehityksestä.

Ratkaisevassa asemassa ovat Suomen ja etenkin Etelä-Kaukasian valtioiden tulevat liittoutumISRatkaisut. Esimerkiksi Suomen, Georgian ja Azerbaidzhanin mahdollinen samanaikainen Nato-jäsenyys ilman että Kaukasian ”jäätäneitä” konflikteja on ratkaistu, saattaisi kytkeä Suomen Venäjän rajanaapurina välillisesti Etelä-Kaukasian turvallisuusdynamiikkaan. Turkin EU-jäsenyydellä voisi olla samankaltaisia turvallisuuspoliittisia vaikutuksia, kun EU:sta Suomi mukaan luettuna, tulisi väistämättä aktiivisempi toimija Etelä-Kaukasiassa.

Suomi hyötyy välillisesti siitä, että Venäjä joutuu (uudelleen)keskittämään turvallisuuspoliittista fokusta ja varustelua Kaukasian ja Keski-Aasiaan suunnalta nousviin uhkakuviin. Samaan suuntaan vaikuttaisi Yhdysvaltojen joukkojen vetäytyminen Itä-Euroopasta ja mahdollinen uudelleen sijoittaminen Etelä-Kaukasiaan. Tämä voi tosin olla Suomen turvallisuuden kannalta myös negatiivinen kehityskulku, jos Yhdysvaltojen kasvava sotilaallinen läsnäolo Kaukasiassa kiristäisi jännitystä alueella siten, että Venäjän vastatoimet heijastuisivat esimerkiksi Naton jäsenmaihiin Baltiassa. Varsinkin jos Yhdysvaltojen Itä-Euroopasta vetäytymisen seurauksena vastuu Baltian maiden turvallisuudesta siirtyisi Naton eurooppalaisille jäsenmaille tai EU:lle. Toisaalta Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian pehmeänturvallisuuden uhat vaikuttavat Suomen turvallisuuteen Venäjän alueen kautta. Tällaisia ovat esim. Keski-Aasian paheneva HIV-epidemia, mahdollisesti huumausaineiden räjähdysmäisesti kasvava salakuljetus Keski-Aasian kautta Eurooppaan tai alueen konfliktien laukaisemat laajat pakolaisvirrat, jotka pyrkisivät Venäjän ja Suomen kautta EU:hun.

Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian energiapolitiikalla on vain välillisiä vaikutuksia Suomelle. Lähtökohtaisesti Suomi sijaitsee ”väärällä suunnalla” tai syrjässä Etelä-Kaukasian kautta länteen suuntautuvista strategisista energiahankkeista, kuten Baku-Tbilisi-Ceyhan –öljyputki (BTC), South Caucasus Gas Pipeline (SCP) tai suunniteltu Trans-Caspian-kaasuputki Turkmenistanista ja/tai Kazakstanista Kaukasian kautta Turkkiin ja siitä edelleen Eurooppaan. Näiden hankkeiden pääasialliset energiaturvallisuusvaikutukset suuntautuvat kuitenkin enemmän Kaakkois-, Keski- ja Etelä-Eurooppaan kuin Suomeen. Suurempi merkitys Suomelle olisi Keski-Aasian maakaasun päätyminen Itämeren kaasuputkeen tai Odessa-Brody-Gdansk –öljyputken toteuttaminen ja sen hyödyntäminen Kazakstanin öljyn kuljetusreitteinä Eurooppaan.